

פרשת תולדות

קבלת חז"ל ופשוטו של מקרא

כה, כז ויעקב איש תם ישב אהלים

כתב רש"י ד"ה יושב אהלים: אהלו של שם ואהלו של עבר, עכ"ל. כך פותר רש"י את השימוש בלשון רבים "אהלים", לעומת (לעיל ד, כ) "אבי ישב אהל ומקנה". ואילו הספורנו מפרש אחרת את לשון הרבים, וזה לשונו: שני מיני אהלים, האחד "אהל רע" [ע"פ ישעיהו (לח, יב) כאשר הכוונה לאהל רועים], והשני "אהל בל-יצען" [ע"פ שם (לג, כ) כאשר הכוונה לאהל קבוע וכפרוש הראב"ע שם 'טעמו, לא יפול או בל יסע יתד מיתדותיו] שבו התבונן להכיר בוראו ונקדש בכבודו, עכ"ל.

אמנם הספורנו נמנע מלזהות את "אהל" עם ישיבת שם ועבר, אולם להלן (כו, ה ד"ה מצותי חוקותי ותורותי) מפרש הספורנו: אמנם יעקב לא תלה [ה' את ברכותיו] בזכות אחרים כלל, כי הוא אמנם מנעוריו "ישב אהלים" ללמוד וללמד דעת את העם, בפרט באהלי שם ועבר, שם עלו כל מבקשי ה' בלי ספק, עכ"ל. הרי מפורש בספורנו שהיתה ישיבה של שם ועבר, שיעקב אבינו למד ולימד בה! עלינו לברר, איפוא, מדוע לא מצינו כל מקור ואפילו רמז בתורה שבכתב אודות אותה ישיבה מפורסמת, אשר בה גדלו אבות האומה? וכבר העיר על כך רבינו בחיי (כט, י ד"ה ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר): "...והלך [יעקב] לשמש בבית עבר י"ד שנה. והנה רז"ל מקבלי האמת קבלו כן... קודם שהלך אל לבן למד י"ד שנה בבית עבר, אע"פ שלא נזכר זה בכתוב, עכ"ל. מכאן אנו מבינים שכשם ש"הלכה למשה מסיני" מחייב מדאורייתא, במישור ההלכתי של התורה, אע"פ שאין לה כל זיקה אל הכתוב, כך "קבלתם הנאמנה" של חז"ל מחייבת במישור ההליכותי (סיפורי) של התורה, אע"פ שאין לה כל מקור בתורה שבכתב.

והנה, אע"פ שציין רבינו בחיי 'שלא נזכר זה (ישיבת שם ועבר) בכתוב', בין כל המפרשים היה זה דוקא הספורנו אשר גילה לנו רמז לאותה ישיבה מפורסמת, שאינה גלויה בפשוטו של מקרא. וזה לשונו (בראשית י, כא ד"ה

ולשם יולד): נולד אדם דומה לו במעלה, והוא עבר. (ד"ה גם הוא אבי כל בני עבר): אף על פי שהמחזיקים בדעות מציאות האל ויכולתו והשגחתו נקראו "עברים", על שם עבר, שהשתדל להבין ולהורות זה, כאמרו (שם יד, יג) "וַיִּגְדַּל לְאַבְרָם הָעֶבְרִי", מכל מקום "גם-הוא", "שם", היה "אָבִי" ומלמד "פֶּלֶאֱבָרִי-עֶבֶר", כי אמנם המלמד ומורה יקרא "אב", כמו (שם ד, כא) "אָבִי פֶּלֶאֱתָפֶשׁ פִּנּוּר וְעוֹגֵב", (שמואל-א י, יב) "וּמִי אֲבִיהֶם". והתלמידים נקראו "בנים", כאמרו (מלכים-א כ, לה) "מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים", עכ"ל הספורנו. הרי מקור בתורה שבכתב לשותפות בין שם ועבר, להורות יחד לתלמידיהם את מציאות ה', יכולתו והשגחתו, והם תלמידי ישיבת שם ועבר.

נשוב לתמיהה מדוע אין תורה שבכתב מתיחסת לישיבת שם ועבר בצורה מפורשת (לדעת ספורנו), או בכלל לא (לדעת רבינו בחיי). נראה לומר על פי יסוד בלימוד תורה, שהרישום בתורה שבכתב מקנה מימד של נצח למה שכתוב. גם 'הסיפור' שבחומש בראשית, אינו רק ידיעתי, אלא ובעיקר, יוצר מציאות, בנצח של האנושות. היות וישיבת שם ועבר מייצגת 'תורה' שבין שבע מצוות בני נח, לבין תרי"ג מצוות של בני ישראל, אין לה מקום בתורה שבכתב. כי מאז מתן תורה בסיני נקבעו שתי דרכים אפשריות לאנושות, זו של שבע מצוות בני נח, וזו של תרי"ג מצוות בני ישראל, ואין עתה כל אפשרות של 'מעמד ביניים'.

ראינו לעיל שהספורנו כתב שיעקב 'למד ולימד דעת את העם'. וביאר שם, שהתורה תולה את ברכות ה' לאבות בכך שהם לא רק לומדים תורה אלא גם מלמדים. אחרת כיצד אפשר להבין שהקב"ה מבטיח ליצחק (בראשית כו, ג-ד) "וַאֲבִרְכֶךָ... וְהִרְבִּיתִי... וְנִתְתִי... וְכָל זֹאת (פסוק ה) "עֵקֵב אֲשֶׁר-שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֶלְיִ", אתמהא! וכי ליצחק אין זכויות מצד עצמו, עד כדי כך שברכתו היא 'על חשבון' אביו?! וזה לשון הספורנו (שם ד"ה עקב אשר שמע אברהם בקולי):

...ובכן היה [אברהם] נאה דורש [להורות חטאים בדרך] ונאה מקיים כמופת לרבים. והנה ליצחק תלה [את ברכתו] בזכות אחרים [אברהם] עתה, וכן למטה (פסוק כד) באמרו "וְהִרְבִּיתִי אֶת-זַרְעֲךָ פַּעֲעוּר אַבְרָהָם עֶבְרִי". ולא כן ביעקב, כל שכן לאברהם, וזה היה [תליית ברכתו בזכות אביו של יצחק ולא בזכותו הוא] קודם שהתעורר יצחק

לקרוא בשם ה'. אבל אחר שקרא בשם ה' [כלומר, לימד את תורת אברהם לאחרים] נאמר (להלן פסוק כו) "וְאַבְרָמָהּ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר", ואמרו (פסוקים כח-כט) "רְאוּ רָאִינוּ כִּי־הָיָה ה' עִמָּךְ... אַתָּה עָתָה בְּרוּךְ ה'", ולא מצאוהו עוד תלאות מקנאים ודברי ריבות כאשר בראשונה [בבארות הראשונות], עכ"ל. כלומר, כל עוד אינו קורא בשם ה', יכול לזכות בברכות או בשלוחה אך ורק בזכות אברהם. הרי היסוד שהניח הרמב"ם (ספר המצוות עשה יא): הציווי שנצטוינו ללמד את חכמת התורה וללומדה, וזהו הנקרא 'תלמוד תורה'.